

KISGRAFIKA

Megjelenik egy évben négyszer
a Nemzeti Kulturális Alap
támogatásával

'97/4
36. évfolyam

Kiadja a „Kisgrafika Barátok Köre” Grafikagyűjtő és Művelődési Egyesület.
(1027 Budapest, Frankel Leó út 12.)

Szerkesztőbizottság: dr. Arató Antal, Király Zoltán, dr. Soós Imre.

Felelős kiadó: dr. Vida Klára ügyvezető titkár

Isten kardja. Budai Tibor rézkarca C3 (Arany János: Buda halála IX. ének.)

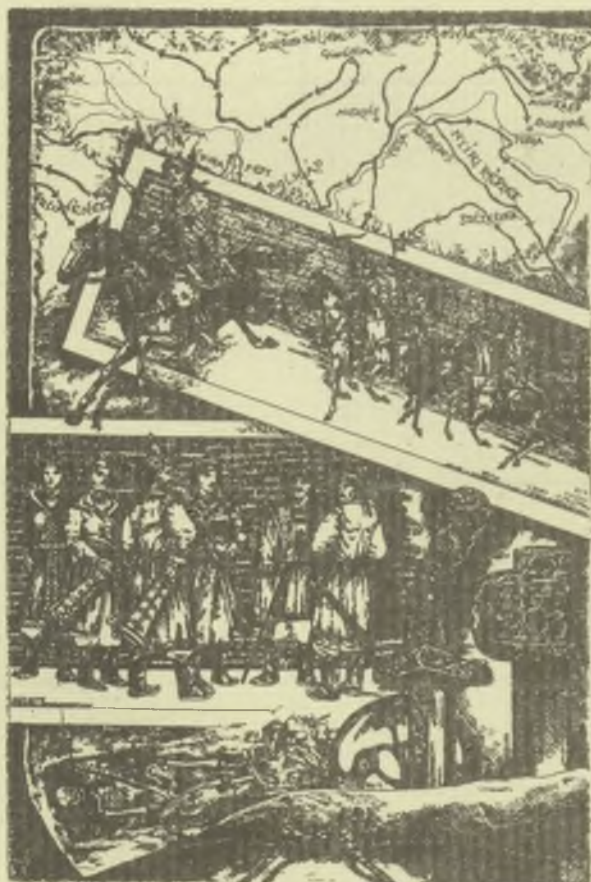
TARTALOM

- Budai Tibor tárlata (Soós Imre)
Kiállítás Dr. Katona Gábor könyvjegyeiből (Ürmös Péter)
Elfeledett újévi lapok. A. Tóth Sándor linómetszetei (Ürmös Péter)
Búcsú Dr. Kováts Ferencről
Bartók és Kodály. Két ex libris keletkezésének története (Vermes Júlia)
Kisgrafikai műhely Békéscsabán (Király Zoltán)
MŰHELY – SZEMLE – KÖNYVESPOLC – HÍREK

BUDAI TIBOR TÁRLATA

Az elmúlt nyáron Budapesten, a Hadtörténeti Múzeum épületében több jelentős képzőművészeti kiállítást rendeztek. Az intézmény – dicsérendő módon – nem szűkíti le tevékenységét a hadviselés nem éppen derűs történetének bemutatására. Így augusztusban Tichy Gyula grafikáinak (hírvonatunkban ismertett) kiállításán kívül Somogyi József szobrászművész és tanítványainak alkotásait, egy másik teremben pedig *Budai Tibor* grafikáit láthatta a közönség.

Egyesületünk új tagjának, Budai Tibor grafikusművésznek neve nem ismeretlen lapunk olvasói előtt. A Millecentenárium alkalmából tavaly rendezett „Népművészet” kiállításunkon szerepeltek ex librisei, melyeket 1996-4. számunkban be is mutatunk. Budai tervezte meg az immár negyed százada működő Művészetbarátok Egyesülete hivatalos emblémáját. A kecses leányfej és repülő madár sziluettjének szellemes kompozíciójából megalkotott jelvény az elmúlt évek során a kiadványok százain szerepelt és jelképezi napjainkban is az egyesület szerteágazó tevékenységét. Mostani, *Gyökereim, kötődéseim* címmel rendezett tárlatán olajfestményekkel, rézkarcokkal, könyvillusztrációkkal és nagyméretű ceruzarajzokkal szerepelt.

Honfoglaló elődeink. Budai Tibor rézkarca C3

Himnusz. Budai Tibor rézkarca C3

Az 1946-ban Budapesten született művész mestereinek Bálint Géza, Lelkes István és Tamás Ervin festőművészeket tekinti. Az Ybl Miklós Technikum elvégzése után a Dési Huber Körben bővítette ismereteit. Tagja volt a Fiatal Képzőművészek Stúdiójának, jelenleg tagja a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének. Eddig mintegy 40 egyéni kiállításon mutatta be alkotásait, számtalan csoportkiállításon is szerepelt. Művei tucatnyi közgyűjteményben megtalálhatók.

E sorok írója számára a várbeli kiállítás egyik emlénye a művész ceruzarajzainak gazdag sorozata volt. Budai Tibor bátran, következetesen, sikerrel használja a szürke és színes ceruzát, akár illusztrációknak, akár önálló grafikai lapnak szánja is műveit. Keze nyomán művészi igénnyel kel életre ez a napjainkra szinte elfelejtett, egyesek szerint divatjamúlt technika. Gottfried Keller, Alphonse Daudet és mások műveivel kapcsolatos könyvillusztrációiban nem elégszik meg a feladatként vállalt írásmű egy-egy jelenetének képi áttételével, hanem a cselekmény mozzanatainak montázs-szerű egybekapcsolásával az olvasó képzeletét segíti.

Torzításmentes, hitelességre törekvő rajzai a természetvédelmet szolgáló lapokon is jól érvényesülnek. Ez utóbbiak célja egy-egy védett állat alakjának,

életmódjának bemutatása. A feladatot jó stílus-érzéssel, mértéktartással oldja meg, elkerülve a naturalizmus buktatóit.

Lapunk profiljába vágó két rézkarc-sorozatát a kiállítás legfőbb értékeiként kell megemlítenünk. Az egyik sokszorosított grafikai sorozata a magyar történelem egy-egy sorsdöntő eseményét jeleníti meg. A rézkarcokon a néző előtt megelevenedik Eger viadala, Budavár 1686. évi visszafoglalása, meggyőző képet ad számunkra Mátyás király híres Fekete seregéről, stb

A másik sorozat, amelynek címe *Magyar nyelvemlékek*, napjainkban különösen időszerű, ugyanis lapjai a magyar nép 1100 éves Duna-medencebeli életének több fontos dokumentumát, kegyelettel őrzött írásbeli emlékét idézik fel. E nagyméretű, különböző színekben nyomott rézkarcokon szerepel a Tihanyi alapítólevél, a Halotti beszéd, az Aranybulla, a Himnusz, vagy az Ómagyar Mária-siralom. A sorozat Isten kardja címet viselő lapja (címlapunkon) a Szolnokon meghirdetett Csaba-legenda pályázat különdíját nyerte el. Az ősi szövegek részleteinek formahű megjele-

nítése mellett a művész nem mulasztja el a környezet, a kor szellemiségének érzékeltetését sem, a táj, épületrészletek, esetleg csatajelenet felvillantásával. A témaválasztás sok újabb alkotást ígér, hiszen történelmünk gazdag a grafikai megjelenítésre méltó dokumentumokban, eseményekben.

A kiállítás alkalmával jutott az érdeklődők kezébe az a 36 oldalas kiadvány, melyben a művész magyar, német és angol nyelvű életrajzán kívül kiállításainak felsorolása is olvasható. A füzet mintegy félszáz illusztrációt is tartalmaz, így maradandó emléke lesz a művész legrangosabb budapesti megmutatkozásának.

Budai Tibor meghívóján rézkarc látható: a képen egy férfi a hátán cipeli a földgolyót. Semmi kétség, az alkotó saját magát metszette erre a képre, jelezvén elhatározását, hogy munkásságával az emberiség boldogabb jövőjét kívánja szolgálni. Kívánjuk, hogy ezt az önként vállalt nemes feladatot további sikeres alkotásokkal teljesítse.

A művész címe: 1025 Budapest, Zöldlomb u. 32/c.

Soós Imre

DR. KATONA GÁBOR KÖNYVJEGYEINEK KIÁLLÍTÁSA

A pápai Jókai Mór Városi Könyvtárban 1997. augusztus 23-án nyílt meg a magyar exlibris-gyűjtők doyenje, a 92 esztendő *Dr. Katona Gábor* gyűjteményéből az a kiállítás, amely magyar és külföldi művészeknek az ő nevére készített ex libriseit mutatta be. Erre az alkalomra, a régi hagyományok felelevenítésével, a könyvtár (a borítólappal együtt) 34 oldalas katalógust adott ki. Ebben Katona Gábor *Hogyan lettem gyűjtő?* címmel vall életéről és kapcsolatairól a művészettel. – „Levezések révén mintegy 100 állandó külföldi partnerem van. Elsősorban magyar művészek munkáiból több mint száz saját nevemre készült lapomat őrzöm, a teljes gyűjteményem ma már több mint 30 000 darabra rúg. Három fő gyűjtőköröm: a hajózás, a heraldika és az akt, de vannak speciális részei is gyűjteményemnek, mint például a híres emberek nevére készült ex librisek” – írja a gyűjtő.

A katalógus másik írását *Kecskés Katalin* neve alatt olvashatjuk *Dr. Katona Gábor saját nevére metszett ex librisei* címmel, a harmadikat pedig *Dr. Katona Gábor gyűjteményének címeres ex libriseiről* a gyűjtő unokája, a történész *Katona Csaba* tollából.

A közel 200 ex libris szerzőit, adatait felsoroló jegyzék mellett minden művész egy-egy lapjának ábráját is bemutatja a katalógus, majd a kiállítás rendezője, *Ürmös Péter* rövid tájékoztatója igazít el bennünket a rendezéssel kapcsolatos kérdésekben.

Az alábbiakban *Ürmös Péter* megnyitóbeszédének rövidített szövegét nyújtjuk át azoknak, akik nem lehettek ott az ünnepélyes, ám mégis meghitt találkozón, együtt a nagy gyűjtővel, Katona Gáborral.

Kedves Hölgyeim és Uraim!

Tisztelettel köszöntöm Önöket a jelen kiállítás megnyitója alkalmából.

Külön köszöntöm *Dr. Katona Gábort*, a könyvjegygyűjtemény tulajdonosát, aki több tízezres nagyságrendű gyűjteményéből rendelkezésünkre bocsátotta ezt az alig kétszáz darabos válogatást, hogy a nagyközönségnek bemutassuk.

Köszöntöm *Katona Csabát* és *Katonáné Kecskés Katalint*, akik a kiállítás előkészítésében vállaltak jelentős részt.

Sok szeretettel üdvözlöm a *Kisgrafika Barátok Körre Grafikagyűjtő és Művelődési Egyesület* Budapestről, *Ajkáról* és máshonnan érkezett tagjait, és a művészei közül megjelent *Vén Zoltánt* és *Kőhegyi Gyulát*, akik egyben résztvevői is a tárlatnak.

A pápai közönségnek nem kell bemutatni a könyvjegygyet mint kisgrafikai műfajt, hiszen feléledni látszik az a két évtizedes hagyomány, miszerint a pápai Jókai Mór Városi Könyvtár folyosója rendszeresen adott otthont ex libris tárlatoknak. Az akkori *Kisgrafikai Galéria* rendezvényeiről *Kisgrafikai Füzetek* tudósítottak, amelyben az opuszlista mellé egy-egy eredeti metszetet is mellékeltek a rendezők. A tavalyi lovas témájú ex libris válogatás Pápáról indulva, sikeres útja során a dunántúli városok után eljutott Budapestre és Szegedre is. Reményeink szerint a most bemutatott *Katona Gábor* gyűjtemény is több kiállítóteremben számíthat sikerre. A kiállítás újdonságát most az adja, hogy egy *gyűjtő* mutatja be a nevére készült szinte va-

DR. KATONA GÁBOR
könyvjegy gyűjteménye

Kiállítás a pápai Jókai Mór Városi Könyvtárban
1997. augusztus 23-tól szeptember 27-ig.

JÓKAI MÓR VÁROSI KÖNYVTÁR
PÁPA, 1997

Vén Zoltán rézmetszete (C2)

lamennyi lapot. Figyelemre méltó, hogy egy megadott témára milyen változatos kompozíciók születtek hazai és külföldi grafikusok vésői nyomán. Más megközelítéssel akár nemzetközi seregszemlének is nevezhetjük a jelen válogatást. Nem is akármilyen nevekkal találkozunk a tablókon, hiszen a műfaj legkiválóbbjai metszettek lapokat Katona Gábor nevére: Peteris Upiitis – Észtország, Oriol M. Divi – Spanyolország, Frank Ivo Van Damne – Belgium, Giuseppe Mirabella – Olaszország, Wojciech Jakubowski – Lengyelország, Pavel Hlavaty – Csehország... hogy csak pár nevet említsek. Aki átlapozza a Kisgrafika akár egy évtizeddel előbbi számaint, ezekkel a nevekkal sűrűn találkozik...

Katona Gábort elismert gyűjtőként tartják számon szerte Európában. Első ex librisét még a II. Világháború előtt készítette Bencze László, az utolsót pedig a tavalyi chrudimi nemzetközi találkozóra Vén Zoltán. Az 1970-es budapesti találkozó óta szinte állandó résztvevője a FISAE kongresszusainak. Gyűjteménye, mint említettem, több tízezres nagyságú. Ennek számítógépes feldolgozását már elkezdte unokája, Katona Csaba. Sokak számára érthetetlen, hogy e tengerektől távolabb eső kis ország polgárát mi motiválhatja hajózási témájú lapok gyűjtésére. Talán elvágyódás a végtelen vizek birodalmába? Nem járhatunk messze az igazságtól, mivel az egyéb témájú lapok is messzi tájakat és utazással kapcsolatos motívumokat jelenítenek meg. Még inkább érthető a fenti témák iránti vonzalom, ha tudjuk, hogy fia hosszú éveket töltött a tengerhajózásnál.

Stílustörténeti szempontból is rendhagyó a kiállítás. A különböző országok más-más ábrázolási hagyományai is egyfajta sokarcúságot jelentenek. Mind-

László Anna rézkarca (C3)

azonáltal egységes összbenyomást kelt a falakon a gyűjtemény.

Technikai kivitelezésben az anyag szintén változatos. A mélynyomású eljárások közül legtöbbször a rézkarccal találkozhatunk, illetve annak a feltámasztásával (acquatintával) gazdagított változatára hívnám fel a figyelmet. Ennek minden szépségét megcsodálhatjuk Vén Zoltán lapjain. A rézmetsző eljárást legjobban Oswin Volkammer és Wojciech Jakubowski grafikáin tanulmányozhatjuk.

A magasnyomású technikák közül a leggyakoribb a fametszet és a linómetszet. Az előbbieket aprólékos

Bencze László klisérajza

megmunkálásra adnak lehetőséget, példaként Drahos István és Fery Antal lapjait említeném. A linómetszet dekoratívabb megoldásokat és összevont folthatásokat eredményez, ahogy ez leginkább Vincze László nyomatain jelentkezik. Ismeretes, hogy a magasnyomású dúcok illetve nyomóformák nyomtatási módszere más hagyományok szerint történik a Távol-Keleten, mint Európában. A kiállításon erre is látunk szép példát Teruo Kobayashi metszetén.

Sok olyan lappal is találkozunk, ahol a művész rajzáról fotóeljárások révén készül klisé vagy ofszetlemez. Ezáltal leegyszerűsödik a művész munkája, de az is igaz, hogy nemzetközi viszonylatban ez a technika a legkevésbé közkedvelt.

Erőteljes színhatásokat eredményez a síknyomású eljárások közül a szitanyomat, ahol szintén segédeszköz a fotótechnika. Így készült Hannu Paalasmaa és Rátkai György grafikája.

Tematikailag rendszerezve a kiállított műveket, a sokat emlegetett hajó motívum mellett megjelennek a tengerészek álomvilágát benépesítő lények: szírenek és sellők alakjai, napozó illetve fürdőző aktokkal körülvéve, amelyek alkalmat adnak szép női test dicséretére is. Előfordulnak más földrajzi motívumokat ábrázoló ex librisek, amelyek utazási élményekhez és a szülővároshoz, Esztergomhoz kapcsolódnak. Többször szerepel a lapokon *Justicia* alakja, utalva tulajdonosának jogász-végzettségére.

Másik nagy csoportja az itt bemutatott grafikának a heraldikus, más szóval a címeres ex librisek. Ezeket még szigorúbb ábrázolási szabályok kötik meg a grafikus kezét. A heraldikai anyag válogatása nem tudományos rendszerezés igénye szerint, hanem a főbb példák és típusok bemutatása céljából történt.

Külön örömeimre szolgál, hogy ez alkalommal bemutatathatjuk a pápai vár-könyvtár ex librisét az Esterházy címerrel. A katalógusban az összehasonlítás végett párba válogattuk a magyar művészek által készített címeres ex libriseket a század első és második feléből. A következő lapon pedig az ibériai és az angol heraldika hagyományai vethetők össze. A címertan a történettudomány egyik fontos segédtudománya, melyben több fejezet foglalkozik az ábrázolási szabályokkal, de egy kiállítási megnyitó nem vállalkozhat ezek összegzésére. Mindezekről bővebben olvashatnak a KISGRAFIKA 1982/1-es számában, Dr. Semsey Andor cikkében.

Ezen gondolatok jegyében megköszönve megtisztelő figyelmüket, a kiállítást ezennel megnyitom. Katona Gábornak pedig köszönettel a mai ünnepélyes alkalomért, még sok gyűjtésben is sikeres évet kívánok s hozzá jó egészséget!

Ürmös Péter

ELFELEDETT ÚJÉVI LAPOK

(A. Tóth Sándor festőművész linómetszetei a hetvenes évekből)

Miután véget ért a pápai Jókai Mór Városi Könyvtárban dr. Katona Gábor könyvjegy gyűjteményének megnyitója, a vendégek megtekintették a szemközti kiállítóteremben A. Tóth Sándor festőművész állandó emlékkiállítását is. A KBK Egyesület jelenlévő tagjai nem kis meglepetéssel fedezték fel a falon lévő tárlókban a művész újévi lapjait, amelyek eddig ismeretlenek voltak a kisgrafika gyűjtői és barátai előtt. Írásom célja, hogy e kisgrafikák és alkotójuk bemutatásával ezt a mulasztást pótoljuk és másokat is ösztönözzünk kevésbé közismert vagy elfelejtett kisgrafikák közzétételére.

Az ilyen ismertető publikációk esetében oly kötelező objektivitást most ne várja el tőlem a Tisztelt Olvasó, hiszen pápai diákéveim alatt az első művészi

igényű alkotásaim A. Tóth Sándor biztatásával és korrektúrájával születtek. Köztünk a tanár-tanítvány kapcsolat több volt a formalitásnál, hiszen még főiskolás koromban is kértem véleményét munkáim értékelésében. Szívesen emlékezem az akkori alkotótáborokra, ahol a diákokkal együtt dolgozott, így volt alkalmunk megfigyelni rajzolás és festés közben. Ez egy diáknak sokkal többet jelentett bármilyen akadémikus magyarázatnál. Amíg dolgoztunk, egyúttal modelljei is voltunk; bámulatos gyorsasággal elevekedett meg egy mosoly vagy jellegzetes tekintet tus és pálcikarajzai nyomán. Ragyogó karakterérzéke volt, szinte mindenkiről készített portrét a környezetéből. Híres volt állandóan bővülő arckép-sorozata, amelyet Salamon Nándor művészeti író (a szombathelyi kép-

tár későbbi igazgatója) mutatott be először a Műhely folyóiratban. Így többek között Illyés Gyula, Lázár Ervin, Lőrincze Lajos, Nagy László, Szabó Dezső és Weöres Sándor portréi is publikálásra kerültek. Szerzőjük – emlékezetem szerint – sehova nem ment rajzeszjözök és papír nélkül, mindenütt (értekezlet, irodalmi est, bábjáték előadás) talált valami megörökíteni valót. Nála a rajzolás életforma volt.

A. Tóth Sándor festőművész 1904-ben született Rimaszombatban. Édesapja műépítész, édesanyja iparművész volt, így már családi körben megérintette a szép formák ígérete. Szülővárosában érettségizett, és még abban az évben átszökött a határon (1922), hogy tanulmányait Budapesten a Képzőművészeti Főiskolán folytathassa. Előbb Glatz Oszkár, majd Rudnay Gyula növendéke lett. A siploma megszerzése után 1928-ban Londonban portrérajzolásból tartotta el magát. 1929-től 1931-ig Párizsban élt, itt a festés mellett a bábjáték és bábjfigura tervezés bűvkörébe. Blattner Géza Bábszínházában (Arc-en-Ciel) önálló tervezői munkát végez, és az UNIMA (Union Internationale de Marionette) tagja lett. Közben Rudnay hatását sikeresen elfeledve, egyfajta egyéni kubisztikus formarendet alakított ki, ami az akkori avantgarde irányzatoknak megfelelően konstruktív alak- és térszerkesztéssel párosult. Ebben az időben több párizsi kiállításon szerepelt (Salon d'Autonne, Art Hondrois Moderne), miközben Berlinben is töltött pár hónapot. 1932-ben visszatér Magyarországra és végleg Pápán telepedett le. A Párizsban és Londonban használt Alexander Tóth névből megtartva az „A” betűt, ettől kezdve A. Tóth Sándorként szignálta műveit. Pápán a Református Kollégium tanáráként sok, később nevéssé vált diákban sikerült felkeltenie az érdeklődést a művészetek iránt. A diákok számára (mint nekek is) személye a világra tekintő, a provincializmus veszélyét elkerülő nyitottságot és egyetemesebb, az európai műveltség megszerzésére orientáló biztatást jelentett. Ugyanakkor mindig felhívta figyelmünket értékeink és eredményeink megbecsülésére.

Művészeti munkássága mellett cserkészvezetőként is jelentős tevékenységet folytatott, ahogy erről Tüskés Tibor 1994-ben megemlékezett: „1941-ben a bácskai regösvándorlások székely emberekről portrékat, ceruzarajzokat készít”. *Erdély-Kalotaszeg* c. beszámolóját egyébként mintegy tíz évvel előbb a Pápai Kollégiumi Lapokban publikálta. Közben egyéni kiállításokat rendezett Budapesten 1933-ban és 1944-ben. 1945 után nyugdíjazásáig tanára maradt a kollégium államosított intézményi utódjának, a Petőfi Gimnáziumnak. Később is tevékeny szerepet vállalt a pápai

A. Tóth Sándor linómetszetei (X3)
A negyediket Heitler László metszette

képzőművészeti életben, közben két évig tanulmányúton járt az USA-ban és Kanadában. 1974-ben a budapesti Fáklya Klubban, majd Győrben, Veszprémben és Pápán volt gyűjteményes kiállítása. Alkotói munkássága 1980-as halálával ugyan lezárult, de ennek értékelése és feldolgozása még a kutatóra vár. Az első lépés mindenesetre megtörtént, mivel a család és az önkormányzat összefogásával létrejöhett a munkáit bemutató állandó kiállítás az Esterházy-kastélyban.

A gyűjteményben látható újévi lapok visszatérő motívuma a szülőföldre emlékeztető süveges parasztfiú, annak lágy ívű körvonalai a gömri dombvidék egymásba kapaszkodó formáit idézik. Az alak konstruktív, feszültséggel telt íves rajzolata sok szempontból rokonítható korai képeinek formaképzésével, viszont narratívítása a funkcióból adódóan más jellegű. Hiszen valamiképpen illusztrálnia kellett az újévi várakozást és az óév búcsúztatását. A figura megformálása és mozgása igazolja a művész bábozásban szerzett gyakorlatát.

Általában örömtelt lapok ezek, amint mutatja ezt az a metszet is, amelyen az 1970-es év bölcsojéből a legény kiemeli az újesztendőt szimbolizáló kisbabát. Vannak jelképes erejű lapok is, ahol a pásztor havasi kúrttel köszönti a felkelő napot (1974). De találunk lírai megfogalmazású metszeteket, mint például az 1975-ös és 1980-as újévet köszöntő, és madaras motívummal bővített kompozíciók. Sajnos, az 1981-es lapot már nem készíthette el, bár rajzát a betegágán még megtervezte. Heitler László festőművész (egykori tanítvány) metszette ki linóleumból, ő is nyomtatta ki a sorozat az utolsó lapjaként. Átnézve az összes lapot, látunk olyat is, amely a fény-árnyék ellentétére épül, bár nem ez a jellemző. Inkább letisztult körvonalak által határolt formákból építkeznek a képek, fontos szerepet kap a csizma és a süveg sötét foltja, az egyéni kézírását reprezentáló betűmetszés, és néhol a keretnek kompozíciós elemként való felhasználása. Ezt a fajta nyomatot ugyanis könnyen lehetett vízfestékekkel „színesíteni” akár csupán néhány ecsetvonással is. Ilyenkor a tanítványok is besegíthettek, mint ahogy tette ezt e sorok írója is „anno”...

A bemutatott példák kétségkívül grafikai erényeket csillogtatnak, nem is véletlenül, hiszen a művész saját elmondása szerint pályája kezdetén még grafikusnak készült. A fentiekben ismertetett lapjai gyűjteményem féltve őrzött darabjai, annál is inkább, mert közöttük néhányat levelezőlapként az akkori, pécsi lakhelyemre címzett.

Az 1990-es pápai emlékkiállítását egykori tanítványa, *Szűz Béla*, a MNG művészettörténésze rendezte. Az ehhez kapcsolódó kiadványban növendékei így emlékeznek róla:

„Betonon is áthatoló kék szeme volt... célzó, távlatos, mint akit boldog rögeszmék bátorítanak” – írta Csoóri Sándor. A Képzőművészeti Főiskola későbbi rektora, Somogyi József szobrászművész pedig így állított emléket neki: „A Pápai Kollégiumot érzem legmeghatározóbbnak életemben. Ennek oka, hogy ott egy csodálatos rajztanárom volt, A. Tóth Sándor festőművész, nagyon sokat tanultam tőle.”

Ürmös Péter

ELHUNYT DR. KOVÁTS FERENC

Augusztus folyamán értesültünk arról, hogy *dr. Kováts Ferenc* tagtársunk, Kossuth-díjas tudógyógyász, az orvostudományok kandidátusa, életének 84. évében, 1997. augusztus 7-én elhunyt. Nagyszámú tisztelője augusztus 15-én kísérté végső nyughelyére a Farkasréti temetőben.

Kováts doktor az elsők között lépett be megalakulása után a KBK tagjai közé. Grafikai akkor már or-

szágos kiállításon szerepeltek. Jelentős szakmai munkássága miatt tagságát egy időn át szüneteltette, ezért örömmel üdvözlöttük őt néhány évvel ezelőtt ismét körünkben és alkotásait kiállításainkon. Nagyszámú szabad grafikai lapja mellett mintegy 80 kisgrafika is fémjelzi grafikus pályafutását, melyet lapunk 1996/1. számában ismertettünk. – „Halálával az orvostudomány nemzetközi viszonylatban elismert művelője, kiváló tudógyógyász és értékes ember távozott közülünk” – írja róla a hivatalos gyászjelentés. A grafikus Kováts doktor emlékét kegyelettel őrzik majd a kisgrafika barátai is.

Dr. Kováts Ferenc fametszete (X2)

Dr. Kováts Ferenc fametszete (X2)

MŰHELY

BARTÓK BÉLA ÉS KODÁLY ZOLTÁN

Két ex libris keletkezésének története

Aki magyar exlibris-gyűjtőként él Bázelen, mapáiba nemcsak Európa számos országának grafikáit sorolja, hanem külön helyet biztosít a magyar vonatkozású lapoknak. Gyűjteményem felépítését ennek je-

libris tervezésére és ígéretet tettem a képanyag és a zeneszerzőkről szóló irodalom beszerzésére.

Budapesten első utam a két emlékházba, illetve múzeumba vezetett. Felemelő élmény volt Bartók

Kodály Zoltán

gyében kezdtem el és amikor saját lapokat rendeltem, újra megdobbant magyar szívem. Az évek során megbízott tíz grafikusból négy magyar művész volt. Ezen túlmenően is szerettem volna az ex libriseken keresztül a magyar kultúrát még ismertebbé tenni. Ehhez a témaválasztásban találtam alkalmas eszközt.

Bartók Béla és Kodály Zoltán szinte egy személyként egyesítik a nemzeti kultúra felbecsülhetetlen értékű szolgálatát és a világ zeneirodalmának nem kisebb jelentőségű gyarapítását. Így született a gondolat a kettőjük emlékének szánt ex librisekről. (Mikor ezeket a sorokat írom, Bartók műve, a *Zene híros-, ütohangszerekre és celestára* szól a lemezjátszón, amit Paul Sacher svájci karmester megrendelésére és vezényletével 1937-ben a bázeli kamarazenekar mutatott be.)

A következő lépés a művész kiválasztása volt. Hedwig Pauwels (magyar elképzeléssel szemben ez itt nem női név) belga grafikusból igen magas színvonalon műveli a rézkarcolást. Közel hatszáz ex librist tartalmazó életműve az egyetemes kultúra valóságos képtára. Néhány név az általa ábrázolt portrék sokaságából: B. Brecht, P. Mondrian, W. A. Mozart, F. Chopin, Max Ernst, Otto Dix, H. Bosch, J. S. Bach, G. Gershwin, F. Kafka, I. Stravinsky, M. Ravel stb. Ám sehol egy magyar név. A művészt személyesen ismerve, egy beszélgetés alkalmával megkértem a két ex

Csalán úti villájának szobáiban járni, ahol szinte jelen van a művész szuggesztív erejű szelleme. Doráti Antal szavai szerint „jelenségét szemei tették megdöbbenítővé, óriásiak, mélyből sugárzóak mindentlátók voltak”. Úgy gondolom, az ex libriseken a grafikusművész eltalálta Bartóknak ezt az átható, kutató tekintetét. Kérésre az általam legkedveltebb művéből, a *Csodálatos mandarinból* rajzolt egy jelenetet illusztrációként, háttérben a Csalán úti házzal.

Mély benyomást tett rám Kodály Zoltánnak a Köröndön lévő, múzeummá alakított lakása is, ahol a zeneszerző és nagyrabecsült pedagógus, a Mester 43 évig élt és alkotott. Itt láttam azt az Edison-féle fonográfot is, amellyel népzenei kutatásait végezte. Ennek ábrázolására kértem a grafikust. Kodály dolgozószobájában szebbnél szebb népi köcsögök, tálak, hímzések díszítik a berendezést. Ezért természetesen a magyar népművészet motívumai sem maradhattak le az ex librisről. H. Pauwels igen jellemző portrét választott Kodály megjelenítésére. Az ősz Mester arcáról sugárzik a szerény derű, az ügyet önzetlenül szolgáló szeretet a zene művelői és hallgatói iránt.

Személyes élményem is van a Mesterről. 1958-ban egy vasárnapi, családi séta alkalmával a Gellért-hegyen találkoztunk vele. Lassú léptekkel, szinte meditálva rőtta a hegyoldal útját, élvezve a friss áprilisi szelet. Édesapám, vállán az elmaradhatatlan fényké-

Hedvig Pauwels rézkarcai (C3/3)

pezőgéppel, a Mesterhez lépett és engedélyét kérte egy felvételhez, amit Kodály beleegyező gesztussal megadott. A fotót később aláírásával gazdagította. Azóta van birtokomban ez a különösen kedves felvétel, melyen Kodály az egyik legszebb budapesti panoráma előtt áll, kilátással a Vár-hegyre, a Dunára a Lánchíddal és a Parlamentre.

Örömöm mellett nagy meglegegedésemre szolgál, hogy ezek a magyar témájú lapok több, jelentősnek számító európai gyűjteményben szerepelnek.

Vermes Júlia
Bázel

KISGRAFIKAI MŰHELY BÉKÉSCSABÁN

Moskál Tibor, a tősgyökeres budafoki grafikusművész, a KBK egyik alapító tagja, a hajdani ún. Varga-Akadémia volt hallgatója, aki annyi emlékezetes, szép rézkarcon, linó- és fametszeten, valamint számos ex librisen örökítette meg szülőföldje, Budafok jellegzetes épületeit, hangulatos utcáit, tájait, öreg és fiatal fáit, virágait, a Duna partját, a horgásztanyákat és csónakokat, – 1995-ben, családi okok miatt egy másik szép környezetbe, Békés megye „fővárosába”, Békéscsabára költözött.

Az idős fát nehéz átültetni – tartja a közmondás, de néha szükség van rá, bár hosszabb idő kell hozzá, hogy az új helyen is növekedésnek induljon. Moskál Tibor is kezd meghonosodni, gyökereket eresztetni az új talajban. Nem kis mértékben segít neki ebben a Körösök vidékének szépsége, az alföldi táj más jellegű, de festői természeti világa, valamint a város sok történelmi és kulturális hagyománya, annak gazdagsága, utcáinak és épületeinek jellegzetes szépsége és tisztasága.

Örvendetes, hogy mindez a művész újabb műveiben is megjelenik, segít velük tovább ápolni a múlt és jelen helyi értékeit. Ex librist készített a Békés Megyei Könyvtár részére, amely arról is nevezetes, hogy 1945–1956 között, mellőztetése idején itt dolgozott könyvtárosként Féja Géza, a neves író-szociológus, mintegy „vidéki száműzetésben”. Az ex libris Békés megye határainak körvonalait ábrázolja, középpontban a megyeszékhellyel, Békéscsabával, fölötté a Me-

gyei Könyvtár emblémája, alatta könyvek s egy nyitott könyvben búzagalászok, utalva a vidék mezőgazdasági jellegére.

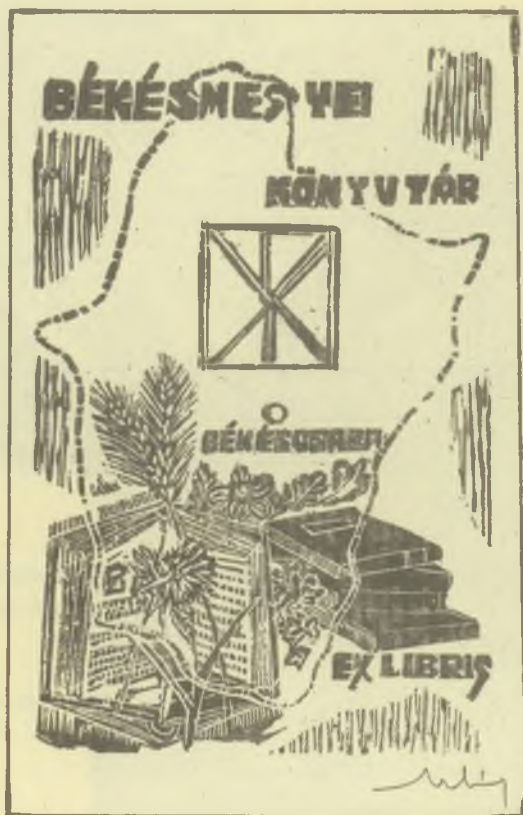
A másik helyi vonatkozású lapot Békéscsaba szülöttének, *Lenkefi Konrád* emlékének szentelte a művész. Lenkefi volt a híres csabai *Napsugár* bábegyűttes művészeti vezetője és rendezője. Kiváló bábművész, maga tervezte a bábokat, a jelmezeket; különleges festéssel és azok infravörös megvilágításával a sötét háttér előtt különös fényeffektusokat, ezzel mesés hangulatot teremtett. Harminc évvel ezelőtt vitte színre Bartók zenéjével a *Cantata Profánát*, a zeneszerző fiának engedélyével. Az előadás olyan sikert aratott, hogy az együtttest dél-amerikai turnéra hívták meg: Ecuador, Peru és Chile közönsége előtt aratott babérok.

Az 59 éves korában elhunyt bábművész emlékét a metszeten a bábszínpad képe idézi, rajta a *Cantata Profána* bábfigurái: az öregapó és fiai, néhány más bábú: bagoly, majmok, malacok; a függőnyt szétlebbentő bagoly fölött pedig a Napként sugárzó napraforgó a bábegyűttes nevére utal.

Ezek mellett természetesen sok más, többségükben linó- vagy fametszetű technikával készült ex libris is dicséri Moskál Tibor keze munkáját.

Kívánjuk, hogy új kisgrafikai műhelyében is legyen termékeny grafikai munkássága, témákban gazdag és eredményekben bővelkedő.

Király Zoltán

Moskál Tibor fametszete (X2)

Moskál Tibor fametszetei (X2)

Moskál Tibor fametszete (X1)

RÉSUMÉ

Le musée de l'Histoire de la Guerre a organisé à Budapest l'exposition retrospective de l'artiste Tibor Budai. L'article d'Imre Soós contient le compte rendu de cet événement.

Péter Ürmös écrit sur l'exposition de la Bibliothèque Municipale de Pápa, où furent présentées les petites gravures portant le nom de l'illustre collectionneur Gábor Katona. Pareillement P. Ürmös fait connaître les gravures de nouvelle année de l'artiste Sándor A. Tóth (1904-1980).

Mme Julia Vermes (Basel) écrit sur ses deux ex libris avec le portrait de Bartók et Kodály, créés par H. Pauwels.

Zoltán Király présente le nouveau atelier de Tibor Moskál qui vit depuis quelques années dans la ville de Békéscsaba.

Revue de presse, nouvelles, anniversaires.

SZEMLÉ

A Japánban megjelenő NIPPON EXLIBRIS ASSOCIATION BULLETIN 105. számában újtásként bevezették, hogy ettől kezdve rendszeresen képen is bemutatják a tagok számára készült legújabb ex libriseket, melyeket a tulajdonosok az egyesület archívuma részére felajánlanak. (Megjegyezzük, hogy ezt a gyakorlatot folytatja az olasz és a luxemburgi kisgrafikai újság is.) A lap fontos személyi változásokról is hírt ad. A japán egyesület új elnöke dr. George Sekine, főtitkára: Hiroo Yamaguchi lett.

*

Az osztrák MITTEILUNGEN DER Ö.E.G. 1997. évi augusztusi száma arról számol be, hogy egy osztrák gyűjtő Schubert az ex librisen címmel egész kiállításra való gyűjteményt hozott létre. Az anyagot már két vidéki városban bemutatták, novemberben Bécsben az osztrák Nemzeti Könyvtár ad helyet a kiállításnak. – Osztrák barátaink figyelmes olvasói lapunknak: ebben a számban közlik ezévi két számunk ismertetését. – A lap mellékleteként megkaptuk azt az igen ízléses kivitelű leporellót, melyet az osztrák exlibris-társaság bocsátott ki új tagok toborzása érdekében. Ismeretük ebben az ex libris feladatát, rövid történetét és az 1903-ban létesült osztrák egyesület tevékenységét.

*

A németországi Münster városban működő NIELS WITTE antikváriumtól 24 oldalas, képes árjegyzék érkezett, amelyben többek közt 40 darab, a 16.–18. századból való ex librist kínálnak megvételre, 55 DM-től 250 DM-ig terjedő áron. Bővebb a választék a kortárs-művészek alkotásaiból. A mintegy 1200 tételt tartalmazó jegyzékben egy-egy rézkarcot átlagosan 25 DM-ért szerepeltetnek, de előfordul 125 DM-es ár is. Végül 120 darab „csomagot” is hirdet az árjegyzék. Egy-egy művésztlől több alkotás szerepel az összeállításban. Itt szerepelnek egyedül magyar nevek a kiadványban: Fery, Bordás, Drahos, Stettner lapjainak csomagja 20–40 DM áron szerezhető meg.

*

A luxemburgi exlibris-egyesület most ünnepli fennállásának 10. évfordulát. Ez alkalommal elnökük, Habsburg István főherceg köszönti a tagságot az EX LIBRIS c. folyóiratuk 21–22. számában. Az évfordulót nagyszabású hazai művészeti kiállítással is megünnepelték, sőt fontos kiadványt is megjelentettek ez alkalomra: A luxemburgi ex libris repertórium című, 338 oldalas kötet a nagyhercegség könyvjegyeit veszi számba az 1620-tól 1992-ig terjedő időről. (A folytatást, az ezt követő időszak anyagát már készítik a szerkesztők: Hanlet és Schlechter.)

*

Az egyik exlibris-újságból szereztünk tudomást arról, hogy Luc van den Briele tollából fontos kiadvány látott napvilágot. Az európai ex libris csúcsai címmel. A francia nyelvű kötet tulajdonképpen az idén áprilisban a brüsszeli Kreditbank galériájában megrendezett kiállítás katalógusa. Napjainkig még nem került kezünkbe ez a kötet, pedig sokunkat érdekelne annak a 160 művésznek a neve, akiket az illusztris szerző ilyen megtisztelő helyre sorol be. Ha olvasóink közül valaki hozzájutna ehhez a katalógushoz, erről szóló ismertetésének szívesen adnánk helyet lapunkban.

*

A L'EX LIBRIS FRANÇAIS 203. számában G. Meyer-Noirel asz-szony folytatja a náluk működő nemzetközi exlibris-dokumentációs központ nyilvántartási rendszerének ismertetését. Ezúttal az ex librisek katalógizálásának módszeréről olvashatunk. A cikk nemcsak a gyűjtők, hanem a könyvtárosok számára is hasznos ismereteket tartalmazhat.

*

Semmi hírünk nem volt eddig az amerikai kisgrafikai életéről, most egyszerre három száma érkezett a BOOKPLATES IN THE NEWS című folyóiratnak, melynek kiadója: Audrey Spencer Arella-

nes. A január havi 107. számban – meglepetésünkre – lapunk 96/3. számának ismertetését találtuk. A következő, áprilisi számban Lippóczy Miklós írt nekrológot 94 éves korában elhunyt bátyjáról, a nagy mecénásról, aki több, mint egy évtizedet szenvedett a Szibériai Vorkutában. Exlibris gyűjteménye kb 30.000 darabot tartalmazott, ezt lengyel múzeumok örökölték. Az illusztris szerző megemlíti, hogy a neves gyűjtő tekintélyes könyv- és kisgrafika-gyűjteményt adományozott a budapesti Mezőgazdasági Múzeumnak. A júliusi 109. számban az amerikai gyűjtőegyesület (American Society of Bookplate Collectors and Designers) történetéről olvashatunk. Az egyesület 1922-ben alakult 26 gyűjtő és művész társulásából. A cikkből azt is megtudtuk, hogy az első ilyen szerveződés Amerikában 1896-ban jött létre Washington Ex Libris Society névvel. Megszűnése után még néhány hasonló egyesület működött. Jelenleg egyedül a fenti egyesület létezik s amint azt a folyóiratból megtudjuk, igen figyelemreméltó tevékenységet fejt ki. Lapjuk bőséges folyóiratszematé, alapos cikkeket, számos eredeti, beragasztott illusztrációt tartalmaz. Ilyen fontos cikk a Szegeden született Pogány Vilmosról (1882–1955) szóló írás. A Metropolitan egykori díszlet- és jelmeztervezőjéről, számos könyv illusztrátoráról a magyar Művészeti Lexikon is bő szócikket közöl, melyből megtudtuk, hogy Pogány több falképet is festett, köztük a Niagara erőművének épületében levő freskót.

*

A Norvégiában folyó exlibris-gyűjtő tevékenységről nincsenek értesüléseink, ezért meglepetésként hatott az a csinos kiállítás, 48 oldalas füzet, mely a közelmúltban érkezett egyesületünk címére. A norvég nyelven írt kiadvány címe: EX LIBRIS. Szerzője: Lef-Johan Igeltopt.

Kötete négy különálló cikket tartalmaz, közülük az első Norvégia könyvjegyeinek történetét foglalja össze, több kép kíséretében, az első, 1562-ben megjelent laptól kezdve napjainkig. A második írás Franz von Byros művészetét méltatja. Harmadikként az 1945-ben alapított norvég exlibris-egyesületről olvashatunk mindazok, akik ezt a kemény hangzású nyelvet beszélik. A befejező tanulmány az erotikus témájú ex libriseket tekinti át, immár országhatárokra tekintet nélkül, sok képpel illusztrálva ezt a művészi érték szempontjából meglehetősen vitatható témát.

A kiadványt 500 példányban nyomták, közülük 50-et két eredeti, Schroth-grafikával is ellátták. A könyv ára postaköltséggel együtt: 20 DM. A grafikákat is tartalmazó példányok ára: 45 DM. Megrendelhető, az összeg egyidejű megküldésével az alábbi címen: Leif-Johan Igeltopt, 9690 Havöyund, NORWAY.

*

A holland EXLIBRISWERELD (Exl. világ) 1997/3. számában a főszerkesztő Jos van Waterschoot figyelemreméltó cikket közölt a könyvjegy szerepéről. Az ex libris a kor tükré című írásában azt fejteti ki, hogyan jelenik meg a kor szellemisége, művészete, ízlése egy ország kisgrafikáiban. A képen is bemutatott példák a szecessziótól napjainkig terjedő skálával igazolják a szerző megállapításait.

EXLIBRIS • DR. PETER LABUHN
O. Volkamer rézmetszete (C2)

Egy német gyűjtő tíz évet várt, amíg kérése alapján O. Wolka-mer elkészítette részére a Páris ítéletét ábrázoló ex librist. A művész ezt a hibáját igen szellemes önkritikával tette jóvá. A lapon Páris nem éppen fájdalommentes ítéletét magán a késedelmes művészen hajtják végre.

*

Szlovénia Exlibris-egyesülete és Maribor város egyetemének pedagógiai fakultása 1995-ben ankétot rendezett *A könyvjegy és a könyv* címmel. A cél a műfaj népszerűsítése volt, Szlovéniában ugyanis nagy múltja van a tanulóifjúság körében végzett ilyen irányú ismeretterjesztő tevékenységnek. Az 1997-ben megjelent 92 oldalas ízléses kiállítású kiadványban a találkozó alkalmával elhangzott előadásokat foglalták írásba. Szó van ezekben a könyvjegy rendeltetéséről, motívumairól. Egy tanulmány a Szeccesszió formavilágáról, egy másik Novo Mesto város ferences kolostorának régi és új ex libriseiről szól. Illusztrációi miatt is érdeklődésre tarthat számot a számítógéppel készült könyvjegyekről szóló cikk. A Szlovéniában igen népszerű gyermek-exlibris történetének áttekintése mellett egy írás az iskolában folyó ízlésnevelés egyik eszközeként tárgyalja ezeket a kisgrafikákat.

A kiadvány számos képet tartalmaz. Köztük magyar vonatkozása van a 20. oldalon reprodukált, görög mitológiai tárgyú ex librisnek. A lap Benkó Ferenc nevére készült 1933-ban, alkotója *Petry Béla*. Szlovén barátaink szép kiadványát egyesületünk könyvtárában helyeztük el. Érdeklődő gyűjtők ott tekinthetik meg a *dr Rajko Pavlovec* professzor szerkesztésében megjelent kitűnő kiadványt.

*

A 90 esztendő *Helmer Fogedgaard*-ot köszönti 207. számában a NORDISK EXLIBRIS TIDSSKRIFT és szinte egész terjedelmét – mintegy 16 oldalt – szenteli a neves gyűjtő köszöntésére a másik dániai szaklap, az EXLIBRIS NYT 1997/3. száma is. (Ez utóbbi kiadvány címlapján Andruskó Károly linómetszete emlékezteti az olvasót az ünnepeltre.) A nálunk is jól ismert Fogedgaard úr 55 éve gyűjt kisgrafikát és 476 darab, saját nevére készült ex librist mondhat magáénak. Az ex libris irodalmára vonatkozó könyvtára 5–6 ezer kötetes, kisgrafikai gyűjteménye pedig 50.000 darabra tehető. A dán ex libris 90 éves nagy öregjének nevét jelentős szakirodalmi tevékenysége is fémjelzi. A most ismertett NET 207. számban olyan ex librisekről ír, amelyek az ókori Egyiptom műemlékeinek világát idézik fel. A cikket kísérő 12 illusztráció között Kertes-Kollmann Jenő Kleopátra-portrész lapja szerepel.

Úgy látszik, az ex librisrel való foglalkozás is egyik titka lehet a hosszú életnek. A dán lap most ismertett száma, a NET 207.

Nagy Árpád fametszete (X2)

még egy másik 90 éves gyűjtőt is köszönt: *Gerda Poul Jansen* teljes szellemi frissességben élte meg ezt a magas életkort. A cikkben méltatott 7 ex librise kitűnő gyűjtői ízlésre vall. Ezek reprodukciói között örömmel fedeztük fel néhai hazánkfia, Nagy Árpád fametszetét, amelyet képünkön be is mutatunk.

A belga GRAPHIA 130. számában a Damme városban meghirdetett *Till Eulenspiegel* pályázat eredményéről olvashatunk. A német mesék hőisére emlékező grafikai versenyen 40 ország 300 mű-

Drahos István fametszete (X2)

vészének mintegy 600 alkotása szerepelt. Az első díjat az orosz *Oleg Dergatshev* nyerte el. Róla megemlíti a cikkíró *Luc van den Briele*, hogy eddig mindössze tíz ex librist metszett. Orosz nemzetiségű alkotók kaptak a második díjat is. A harmadik helyre bejutott három orosz mellett „mutatóban” egy fiatal szlovák művész is előfordult.

A munkájuk kiválósága miatt „említet” alkotók között is túlsúlyban van Kelet-Európa. Öt ukrán, továbbá 1–1 francia, flamand és fehér-orosz került ilyen címen a dobogóra.

A pályázaton résztvevő alkotások közül mintegy 30-at képben is bemutat és elemez a szerző. Közöttük örömmel láttuk Nagy László Lázár, ifj. Feszt László és Vén Zoltán alkotását.

– A történelmi témájú ex librisek felvonultatása során ezúttal a háború és béke ábrázolásait veszi számba *Peter Wulvetant*. A cikkhez tartozó negyven illusztráció között az alábbi magyar művészek lapjai szerepelnek:

Drahos István három lappal: Katona Csaba könyve és két In memoriam Doberdo, 1915, Ex libris Ing. Dott. Gianni Mantero.

Erdei István: Ex libris Mezey Ferenc;

Balázsfy Rezső: Ex libris irredent. Dr. Arady Kálmán,

Bánsági András: Ex libris Ute Wermer.

Felhívjuk olvasóink figyelmét Drahos István itt bemutatott kisgrafikáinak történelmi vonatkozásaira. A művész az első világháború idején az osztrák–magyar hadsereg arcvonalában teljesített katonai szolgálatot. Vele szemben, a front másik oldalán, az olasz

katonák soraiban Mantero mérnök védte hazáját. Mindez a gyűjtő és a művész első személyes találkozásakor tisztázódott. A közös emlékek jegyében készült a két lap. Így szolgálta az ex libris az emlékezést, a megbékélést és a barátságot.

A 87 éves Pepita Pallé asszony világviszonylatban is jelentős gyűjteményéről közöl cikket az EX-LIBRIS című katalán szaklap 1997. első felében megjelent 16. száma. A cikket hat igényes kisgrafika képe kíséri, köztük látható Andruskó Károly két spanyol témájú linómetszete. – Ebből a számból értesültünk arról, hogy Mota Miranda híres exlibris-enciklopédiájának immár a 20. kötete jelent meg Portugáliában. A kiadványban méltott művészek felsorolásában magyar nevet is felfedeztünk, Hermina Horváth-ét, aki azonban itt Belgium színeiben szerepel. A Duna mentéről, Magyarországról – sajnos – nem szerepel grafikumművész ebben a jelentős kiadványsorozatban!

Előző számunkban ismertettük a GOLDEN AGE EXLIBRIS című, Tokióban megjelent, pompás kötetet, melyet Cliff Parfit, a Japánban működő Angol Központ igazgatója írt. A múlt századvég és a jelen századelő könyvjegyeiről szóló fenti tanulmányát a szerző rövidített formában is közreadta az Angliában megjelent THE PRIVAT LIBRARY 1996. évi őszi számában. Ezúttal 47 kép teszi szemléletessé a korszakról elmondottakat. A szövegben magyar művész nevének nem említi, de a képek között két hazánkfa alkotása is szerepel. Az egyik Sassy Attilaé, amit előző számunkban bemutatunk. A másik kép Divéky József ex librise. Alkotóját azonban belga grafikusként tünteti fel a kiadvány. Ezzel szemben tévedésből nekünk adományozza Franz von Bayros osztrák művészt. Két ex librisének képaláírásában a neve mellett Hungary országnév szerepel. Ezt a megjelölést nem indokolja Bayros életének az a mozzanata, melyet a szerző említ, hogy tudniillik egy időben obszcénnek nyilvánított grafikái miatt el kellett hagynia Münchent és magyar barátainál, Budapesten kapott menedéket.

ifj. Feszt László rézmetszete (C2)

KÖNYVESPOLC

FRANK-IVO VAN DAMME, *GRAFICUS: (Életmű-album)*. Antwerpen. 1983. Mercator-Plantijn. p. 96.

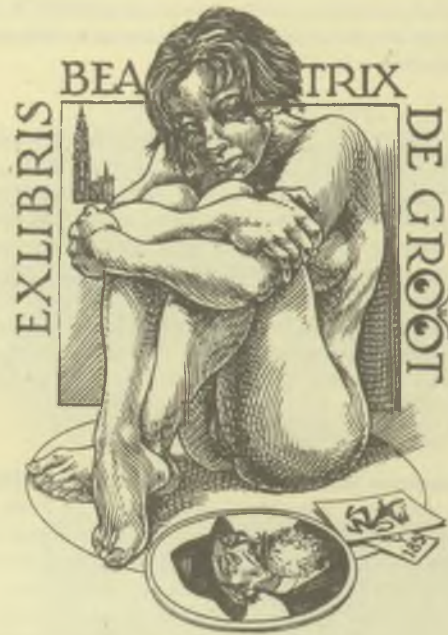
Lapunk idei harmadik számában beszámoltunk a balatonlellei Kapoli Múzeum Galériájában rendezett grafikai kiállításról, ahol David Bekker és Frank-Ivo Van Damme műveit láthatta a közönség. A belga grafikusművész, Van Damme, aki több magyar gyűjtőnek készített már ex librist és jó kapcsolatban áll Magyarországgal, a kiállításon szerepelt grafikákat – nemes gesztussal – a lellei Galériának ajándékozta azzal, hogy az eladásukból befolyt összeget a galéria fenntartására, támogatására fordítsák. Egyúttal ötvenedik születésnapja alkalmából 1983-ban megjelent grafikai albumából is ajándékozott a galériának, amely válogatást ad addigi életműve színe-javából. A fametszet belga nagymesterének luxuskivitelű, flamand nyelvű könyvét élvezet kézbe venni és átlapozni. Borítóján a művész ex librise látható: önportréja múzsájával és metsző szerszámaival; a belső címlap hátoldalán pedig egészalakos fényképe.

A könyv három részből áll. Első tizenkét oldala szöveges rész, amely közli a művész rövid életrajzát, majd neves gyűjtők, műelemzők, művészettörténészek írásából ad bőséges részleteket Van Damme művészetéről, műveiről, munkásságáról, minden oldalon 2-3 ex libris vagy alkalmi grafika bemutatásával. Az értékelések után ismét ex librisek és kisgrafikák kép-oldalai következnek, egyesén fa- és linómetszetek. A harmadik rész a szöveg nélküli képgrafikákat veszi számba, amelyek zömmel linómetszetek és nagyobb méretűek (160 × 100 mm-től 500 × 400 mm-ig), természetesen

az eredeti méretek az album számára megfelelő méretre kicsinyített reprodukciókkal.

A könyv végén található a tartalomjegyzék, amely oldalszámok szerint közli a képek technikai jelzetét, az ex libriseknél és alkalmi grafikáknál az opus-számot, a képgrafikáknál az eredeti méretet, a művek keletkezésének évszámát, végül az ex librisek tulajdonosainak a nevét, vagy a képgrafikák címét. Így, szinte táblázatszerűen az album anyaga könnyen és egyértelműen áttekinthető, azonosítható.

Ha átlapozzuk az albumot, azonnal egyértelművé válik, hogy Van Damme grafikai művészetének középpontjában az ember áll. Szinte alig van olyan grafikája, amelynek nem az emberi alak, az emberi test, az emberi mozdulat vagy gesztus a fő témája. Megrajzolja ex librisein is, képgrafikáin is a test mozgásának számtalan változatát, pozícióját; az ideálisan szép testet éppen úgy, mint a meggyötörtet, a szenvedőt; a szinte erotikusan tökéletes női formától a csontig soványodott, fején töviskoszorút viselő afrikai leányig. Mindezt azonban nem öncélúan teszi, nem csak a forma kedvéért. Valamennyi művének komoly mondanója van, nyílt vagy direkt formában éppen úgy, mint áttételesen, vagy rébuszokban. Nagyon gyakran allegorikus vagy szimbólikus képekkel utal a téma lényegére, ami természetesen könnyen megfejthető, olykor egyetlen szóval kifejezhető, mint anyaság, szerelem, félelem, iszonyat, bűnhődés, extázis, megdicsőülés, stb. Olykor maga a művész adja meg a

úgy tűnhet, hogy ő az idealizáltan tökéletes, szép testek rajzművésze, ám ez a szép forma legtöbbször a témát hordozza, azt erősíti, szolgálja, hangsúlyozza. Ezért nem válik egysíkúvá, szokványossá, vagyis nem pusztán illusztráció, hanem sokrétű mondanivalók kifejezője. Az albumot élmény átnézni, s mind a belga grafikai, mind a belga könyvművészetet dicséri nagyon szép kivitele, minősége.

A könyvből kétszáz példányt adtak ki, ebből 1-70-ig számozott luxuskiadású példány készült 1 db. eredeti fametszet melléklettel.

Köszönet a Kapoli Múzeum Galériája gondozójának, Ligeti Gábornak, hogy rendelkezésünkre bocsátotta ezt a nagyon szép kiadványt.

Király Zoltán

képgrafika címével a téma summáját, pl. Pieta, Ecce Homo, Divina Humanistica, stb.

Mesteri rajztudással, a rajzművészet klasszikus hagyományai szerint ábrázol, témáit kitűnően megkomponálja. Sok művét látva

FRANK-IVO VAN DAMME fametszetei (X2)

HÍREK

A Művészetbarátok Egyesülete rendezésében szeptember elején nyílt meg Budapesten, a Gutenberg Művelődési Otthon galériájában *Tavaszy Noémi* festő és grafikusművész kiállítása. A tárlatot az egyesület elnöke, *Gergely Mihály* nyitotta meg, méltatva a kiállító 30 éves munkásságát, amelynek mintegy 250 kiállítása is egy-egy mérföldköve volt. A vitrinekben a művésznő kisgrafikáit, nagymé-

Tavaszy Noémi rajza

retű grafikai lapjait és olajképeit láthatta a közönség. A tárlat megrendítő sorozata volt az a négy nagyméretű rajz, melyet férjéről, életének utolsó napjaiban készített. *Tavaszy Sándor*, a neves költő és műfordító ugyanis a közelmúltban távozott az élők sorából.

A nyár folyamán értesültünk arról, hogy egy *lelkes* amatőr színjátszó csoport a dunántúli Boly városban előadta *Lelkes Mária* két-felvonásos színdarabját. A szerzőről nem minden olvasónk tudja, hogy *König Róbert* grafikusművészünk felesége. A helybeli Vigadó színpadán bemutatott darab egyik szereplője a neves grafikus volt, rajta kívül az igen tehetsége *Lelkes* család több tagja vett még részt a produkcióban.

Az Iparművészeti Múzeumban július 25-én *Dr. Dávid Katalin* nyitotta meg *Szántó Tibor* és *Asszonyi Zsófia* kiállítását. A neves könyvművész és a könyvkötést művészi fokon művelő fiatal tanítványa gazdag kiállítási anyaggal szerepelt a múzeum dísztermében rendezett tárlaton, amelynek rendezője *Dr. Horváth Hilda* művészettörténész volt.

A Lipesében élő neves gyűjtő, *Horst Gebauer*, grafikánk lelkes barátja arról értesített bennünket, hogy a közelmúltban a csehországi Podjebrád-ban járt, ahol a Polabské Museum-ban megtekintette *Vojtech Cinybulak* nagyszabású kiállítását. A nálunk is jól ismert cseh művész 60 ex librise is szerepelt a tárlaton.

Szentendrén a Vincze Papírméző Műhely galériájában augusztus 15-én nyílt meg és egy hónapig volt megtekinthető *Makovecz Benjámín* grafikusművész alkotásainak kiállítása. A nagy rajztudású, eredeti látásmóddal alkotó fiatal művész korábban gyakran látogatta a KBK baráti összejöveteleit is. A kisgrafika barátai nevében gratulálunk újabb eredményeikhez és sikereihez.

A sikeres kiállításairól nevezetes Ferenc körüli *Mester Galéria* szeptember 26-án nyitotta meg újabb, egyszerre három művészt bemutató tárlatát. Ezúttal két kerámikusművész, *Bukrán Edit* és *Schäffer Anna* díszkerámiáiban, edényformáiban, valamint *Vén Zoltán*

Vojtech Cinybulak fametszete (X2)

grafikusművész rézmetszeteiben gyönyörködhetek a látogatók. Vén mester ezúttal bőséges válogatásban mutatta be az utóbbi években készült kisgrafikáit, ex libriseit és nagyobb méretű munkáit. Az igen reprezentatív megnyitón megjelent a művészeti élet számos neves képviselője, a Kisgrafika Barátok Köre tagjai, a művészet barátainak népes tábora és sok érdeklődő. A kiállított grafikai művekről következő számunkban adunk bő ismertetőt olvasóinknak.

A budapesti Játékszín előcsarnokában szeptember 29. napján *Balázsovits Lajos* igazgató nyitotta meg *M. Kiss József* festőművész kiállítását. Körünk művésztárgjának tárlatán ez alkalommal újabb balatoni tájképeket, valamint a cirkusz világát idéző olajfestményeit láthatta a közönség.

A múlt év őszén hatvan éves korában elhunyt *Engel Tevan István* grafikusművész munkásságát bemutató emlékkiállítás rendeztek Békéscsabán, a Munkácsy Mihály Múzeumban. Az eredeti stílusú művész igazi területe a könyv-illusztrálás volt. – „Szövegekre gyűlt fel a képzelete: Molière, Le Sage, Bulgakov, Szewc, Strykowski – s évek óta újra meg újra a Biblia. Zsidó hősök, sértett, féltő, gyűlölködő – esendő emberek. Egy-egy mondat-részlethez, amelybe képzelete belekapaszkodott, elképzelt minden életteli esetlegest, kitalálta az időtlen díszletet és jelmez, a körülmények kívánta mozdulatot és arcot” – írja róla a négyoldalas, illusztrációkkal gazdag kiállítási katalógusban *Komoróczy Géza*. Budapesten és a vidéki városokban 1962 óta 19, külföldön 5 (München, Dortmund, Witten, Toulouse, Los Angeles) egyéni kiállításán láthatta műveit a közönség, rendszeresen szerepelt magyar és külföldi közös tárlatokon, s összesen 16 díjat nyert. Az emlékkiállítását október 10-én *Miklósi Imre* tipográfus, főiskolai tanár és dr. Cs. Tóth János, a Móra Ferenc Könyvkiadó főigazgatója nyitotta meg.

Ex libris a magyar művészetben címmel rendezett exlibris-kiállítást október 14-én Balatonlellén a Városi Könyvtár, amelynek anyagát *Dr. Arató Antal*, a Székesfehérvári Megyei Könyvtár igazgatója állította össze. A bemutatott művek ízelítőt adtak a XX. századi magyar ex libris műfajának eredményeiről, fejlődéséről, közelmúltjáról és jelenéről egyaránt, ezért természetesen nem törekedhetett teljes-ségre. Az immár „klasszikus” magyar ex librist *Kós Károly*, *Bordás Ferenc*, *Fery Antal*, *Petry Béla*, *Perei Zoltán* és *Stettner Béla* művei képviselték. A jelenkori alkotókat jóval többen, mégis nem teljes-ségre mutattva, *Vén Zoltán*, *König Róbert*, *Bálint Ferenc* mellett főként az erdélyi grafikusművészek reprezentálták: *Cseh Gusztáv*, *Deák Ferenc*, idősebb és ifj. *Feszt László*, *Kazinczy Gábor*, *Imets László*, *Karancsi Sándor*, *Plugor Sándor*, *Vincze László* és *Hervay Katalin*.

A tárlatot *Király Zoltán* nyitotta meg, rámutatva, hogy mindez ízelítőt ad e műfaj varázslatos világáról, ahol jelen van a hagyományos és a modern, a figuratív és nonfiguratív, a múlt hagyományait őrző és átfogó, de a jelenkor elidegenítő, szorongásokkal teli vi-

id. Feszty László rézkarca (C3/3)

lágát is tükröző sok-sok művészi intuíció. Amint a tárlat sokszorosított tájékoztatójában Arató Antal írja: „a kiállítás azt igyekszik illusztrálni, hogy az exlibris-művészet (mint a grafikusművészet általában) folyamatos fejlődésen megy át. A témaválasztás és a kifejezőmód sokszínűségét, a technikai eljárások változatosságát egyaránt szemmel kísérhetjük a bemutatott alkotásokon”.

A megnyitón megjelent Szűcs László, Balatonlelle polgármestere, a helyi értelmiség sok képviselője, könyvtárosok, pedagógusok és a kisgrafika barátai.

*

Ürmös Péter fametszete (X2)

Pápán a Jókai Mór Művelődési Központ rendezésében október 17-én nyílt meg Ürmös Péter grafikusművész kamarakiállítása, aki e városban született és tanult. Az erre készült leporelló-formájú meghívó – a művész legkarakteresebb, legemlékezetesebb műveinek illusztrációival – ismerteti rövid életrajzát, pályafutásának eddigi jelentősebb állomásait, felsorolja hazai és külföldi kiállításait, valamint részleteket közöl művészetének értékeléseiből, neves művészeti szakemberek tollából. Egyikőjük, dr. Pogány Gábor így summázza értékelését Ürmös Péter művészetéről: „Grafikáit a hagyománytisztelet, a természetelvtű szemlélet és a friss, mai gondolkodás egysége jellemzi. Mesterségbeli tudását vonalvezetésének szépsége, kompozícióinak kiegyensúlyozottsága vagy tudatos díszharmóniája, gondolkodásának mélységét pedig e kisgrafikák erőteljes emlékezetbe vésődő hatása tanúsítja”.

A kiállítást Borbély Lajos művelődési osztályvezető megnyitóbeszéde után vette birtokba a műélvezők tábora.

*

Köszöntjük a...

91 éves Dr. Katona Gábort, a
90 éves Helmer Fogedgardot, a
87 éves Dr. Krier Rudolfot,
Szentesi Flóriánt, és
Várkonyi Károlyt, a
86 éves Kopasz Mártát, a
85 éves Lajos Ferencet, a
84 éves Dr. Lippóczy Mikóst, a

82 éves Andruskó Károlyt, a
81 éves Korda Bélánét, a
75 éves Soltra Elemért, a
70 éves Kopasz Istvánné dr-t, és a
60 éves Kundermann Jenőt,
De. Mayer Józsefet,
Vörös Vilmosnét,
Dr. Zenei Józsefet.

gratulálunk az évfordulóra és
kívánunk további jó egészséget.

Szeretetteljes Karácsonyt és Boldog Újévet kívánnak minden olvasónak a lap munkatársai.

ifj. Feszty László rézkarcai (C3)

ISSN 02 096 161